

Vinaixes, pda. de Vilanova d'Alcolea (xxviii, 171.8).

VINALOPÓ

VINALESA

Poble de l'Horta de València, no lluny de la ciutat a ponent de la crtra. de Bna., entre aquesta i les sèquies de Carraixet i de Montcada, prop de Tavernes Blanques, Borbotó i Carpesa; S. Guarner en cita una cobla popular, amb les pron. *binaléssa*, allí mateix, *bilançssa* a Carpesa i *Milanissa* a Massalfassar (*Els Pobles Valencians parlen* III, 46,8).

MENC. ANT. Recordo que és allí mateix que em comunicà: 1447: *Bynalesa* (p. 141), *Bina-Lessa* (p. 164), *Binalessa* (p. 165), de l'inventari de censals de Sta. Clara de València, p.p. Na Desemparats Canes (*Los Mon. Val. en su economía en el S. XV*, Val. 1974). No figura en el *Rept.* SSiv. diu que pertanyé fins al 1472 a la parr. de Foios i en dóna dates de 1349, 1473 i 1570, amb cita d'unes grafies, indatades, *Vinalesa* i *Binalesca* (lleg. -esça). No figura en els censos moriscos del S. XVI, però sí en el de 1609, *Binalesa* amb 50 cri. vells, de la senyoria de Jusepa Salvaor (Reglà, p. 107). Cavanilles l'anomena *Binalesa*, i diu que tenia 36 cases, a fi del S. XVI i 29 en el seu temps, sense parlar-ne gaire més fora de la fàbrica de teixits.

En net el lingüista només en pot treure que és un lloc de personalitat poc destacada dins la constel·lació de pobles de la rodalia de València, amb nom documentat quasi només des del S. XV, vacil·lant des del principi entre -s- i -ss-, més amb B- que amb v-, Bin- amb tardans testimonis de Bil- o Vil-.

ETIM. El 1976 jo contestava a un prohoms que hi viu, que sense dates a la vista em semblava un dels noms formats per un NP àrab dels que comencen amb i (*ibn-* 'fill de'. Ara ho veig clarament i en concret, probablement, de *Ibn 'Ali 'Ísa*. En zona apitxada no es pot esperar altre resultat que aquesta s sorda (ja clara en aquells *Binalesca* i -lessa de les mencions antigues). ^c *Ísa* es pronuncia amb *i*, molt oberta darrere ^c, corroborat pel port. *Eça* i no desmentit per *Benissa*, on va condicionar per *Beni*.

Atrament, cf. *Benieza*, sèquia prop de la ciutat de Múrcia, que ja figura com *Benayç* o *-neyç*, i *Benieça* en el *Rept.* de 1278 (218 ss., 214 ss.). És clar que no pot ser un cas de terminació pre-romana en -ESA, com *Montesa*, *Artesa*, *Carpesa*, idea llançada a la lleugera per M-Lübke (*Hom. a Mz. Pi*, 1925, i, 71) No suggereixi algú, basant-se en la pron. minoritària *Vilanesa*, derivar-lo de *Enesa* arcaic nom pre-romà d'El Puig, llocs ben apartats, i havent-hi Bin-, Vin- quasi sempre fins al S. XVII, és l'altre que ha sofert una natural metàtesi, ajudada per contaminació de *vila*.

El riu que, provinent de Bocairent, i descrivint-hi una corba, i amb altes corbes per *Villena*, *Elda*, *Monóver* etc., desemboca davall d'Elx. «*riyu de vinalopó*» (xxvi, 133.25).

No en trobo dada documental segura i ben datada fins a Cavanilles: que en dóna bones descripcions geogràfiques. Resumint: «Desde la ermita de St. Antoni de Bocairent corren las aguas a poniente en busca del río *Vinalapó*, que sigue por Villena i Sta. Helda, Novelda y Elche ---» i «el *Vinalapó* ocúltase junto a Novelda y vuelve a salir» (II, 167 i s.). És escàs fins al *Mas de Bodi*, una hora a l'O. de Montcabrer, però s'engruixeix, amb canals, per Banyeres etc.; en la *GGRV* ja se li dóna la forma *Vinalopó*, més general en els escrits i allí se'n parla bastant, pp. 3 ss., 923 etc., citant d'Ibarra, *Hist. de Elche*, p. 32, que el riu *Vinalopó* marcava la frontera convinguda amb Castella per Jaume I, i el rei Fernando, però objecta Figueres Pacheco que no ho ha trobat així en els documents.

En l'enquesta de 1936, vaig obtenir moltes dades del *Pla de Vinalopó* a Bocairent, de la Sima de *Vinalopó*, i de les Fonts de *Vinalopó*, que salten en els abundosos *Brulls* (xxiv, 48, 51, 59). Havent-ho vist, me n'ha quedat la visió d'una estesa planera i herbada.

ETIM. Els fets recollits donen la sospita, que com molts noms de rius (*Aude*, *Tec*, *Noguera de Tor*, *Tordera*, *Tordell*, etc.), especialment els que no són majors, el nom devia venir de l'indret d'origen: és a dir que des de l'important paratge de Bocairent es propagaria aigües avall fins a la mar. Encara que no sé d'on ho va treure (E. Mj. ??) parla Jungfer (*RHisp.* xviii, 22) d'un «kastell de *Vinalapó*», que evidt. seria cap a *Bocairent*, puix que diu que hi neix el Riu (prov. de València). Però és realment en el límit d'aquesta, a la qual ja és atribuït l'immediat *Ontinyent*.

Originàriament no seria, doncs, nom fluvial, sinó el d'un indret poblat o conreat o edificat: és sempre el cas dels noms en *Vin-*; i com aquests ha de ser format, en tot o en part, per l'àrab. I farem bé de deixar-nos guiar per la forma *-lapó* amb *a* puix que és la pròpia del paratge d'origen i la mantinguda per les dades més antigues, de Covarrubias i Jungfer. Així podríem partir de *labbûn* «marchan de lait» (Belot) «celui qui fait metier de vendre lait» (Dozy, *Supl.* II, 515a), sigui introduït per *Ibin* 'fill', en el seu valor exponencial 'el de, el lloc de', sigui amb *bina* 'casa': *Ibin al-labbûn* o *Bina l-labbû*, designant el pastoral *Pla de Vinalopó*, on peixen les vaques, era un mot de nivell ben popular, fins vulgar amb usos ben grossers com els nostres vulgarismes «home de mala lleit»; potser per això a Algèria s'usa en *Labbûn* o *Labban* com a NPP (*GGAlg*). Que el nom del riu ve